

ks. Dawid Galanciak

Lubawa

ORCID: 0000-0002-0113-2756; e-mail: dawidgal@op.pl

<https://doi.org/10.4467/25443283SYM.18.022.9703>

KAPŁAŃSTWO STAROTESTAMENTALNE

THE PRIESTHOOD OF THE OLD TESTAMENT

Abstrakt

Kapłaństwo Starego Testamentu jest rzeczywistością złożoną ze względu na bogactwo tekstów biblijnych. Wychodząc od etymologicznego rozumienia tego, kim jest kapłan, autor wskazuje na początki kapłaństwa w Izraelu oraz ukazuje pochodzenie kapłanów starotestamentalnych. Posługa ta związana była z sanktuarium, sferą *sacrum*, składaniem ofiar oraz dążeniem do zrealizowania idei świętości. Artykuł omawia obok funkcji kultycznej także ich misję nauczycielską, zagadnienie ewolucji autorytetu kapłana, błędy starotestamentalnych kapłanów, wymagania psychofizyczne wobec kapłanów oraz istotę kapłaństwa Starego Testamentu.

Słowa kluczowe: kapłan, kapłaństwo starotestamentalne, sanktuarium, *sacrum*

Abstract

The priesthood of the Old Testament is the reality extremely sophisticated because of the richness of its biblical texts. Starting from the ethymo-

logical understanding of being a priest, the author points out to the beginnings of the priesthood in Isreal and shows the origin of the Old Testament priests. Their service was connected with the sanctuary, the sphere of *sacrum*, sacrifices and the will to achieve the idea of being a saint. The article describes: the cultural and educational role of priests, the issue of the evolution of the priestly authority, the errors of the priests of the Old Testament, the psycho-physical requirements of priests and the essence of the priesthood of the Old Testament.

Keywords: priest, priesthood of the Old Testament, sanctuary, *sacrum*

Wstęp

Potrzeba pojednania między człowiekiem a Bogiem, wynikająca ze świadomości kruchości ludzkiego życia oraz popełnianych błędów, domaga się ze swej natury osoby pełniącej funkcję pośrednika. Funkcja ta przypadła w udziale kapłanom. Kapłan zatem jako pośrednik był i nadal jest tym, którego potrzeba obecności w społeczeństwie wynika z najgłębszych pragnień człowieka. Pogańska koncepcja kapłaństwa mówiła tylko o zastępczym pośrednictwie kapłana, którego zadaniem było jedynie zdobycie przychylności bóstwa, a nie proces formacji wiernych. Momentem zainicjowania nowego rozumienia kapłaństwa stała się historiozbawcza inicjatywa samego Boga.

Zagadnienie kapłaństwa opisują zarówno księgi Starego, jak i Nowego Testamentu. W Starym Testamencie kapłaństwo jest rzeczywistością bardzo złożoną i trudną do zinterpretowania w sposób jednoznaczny ze względu na bogactwo tekstów biblijnych, które choć skomponowane w całość pochodzą często z różnych okresów historycznych narodu wybranego. Najogólniej mówiąc, w Starym Testamencie mamy do czynienia z dwoma fazami kapłaństwa: pierwsza to czasy przed Mojżeszem – tu można mówić jedynie o funkcjach kapłańskich sprawowanych przez ojca rodziny, druga faza obejmuje czas od reform Mojżesza, to jest od XIII wieku – od zawarcia przymierza synajskiego, kiedy to pojawia się kapłaństwo urzędowe, hierarchiczne jako osobna instytucja religij-

na, związane z pokoleniem Lewiego¹. Nowy Testament w rozważaniach o kapłaństwie odnosi się natomiast do osoby Jezusa Chrystusa – Jedyne-go Kapłana. Współczesne pojęcie kapłana bazuje na idei powołania jednostkowego, przyjętego osobiście i uznanego przez wspólnotę, kapłan żydowski natomiast był przedmiotem powołania kolektywnego, sięgającego do założyciela rodu².

Etymologia pojęcia kapłan

Etymologiczne znaczenie słowa kapłan należy odnieść do hebrajskiego terminu *kohen*. Wówczas przez kapłana będziemy rozumieli, w zależności od połączenia z: akadyjskim *kānu* (skłaniać się) – człowieka skłaniającego się w adoracji przed bóstwem; hebrajskim *kun* (stać przed) – męża stojącego przed obliczem Bożym; syryjskim *kahhen* (nadmiar, szczęście) – człowieka przynoszącego nieustanny nadmiar dobroci od Boga, by uczynić człowieka szczęśliwym; greckim *hieréús*³ (święty) – męża świętego⁴. Hierarchiczne kapłaństwo Starego Testamentu stosuje w odniesieniu do urzędu arcykapłańskiego następujące terminy: *hakohen haggadol* – kapłan wielki; *kohen ha-rosz* – kapłan naczelny (2 Krl 25,18); *kohen hammasziah* – kapłan namaszczoney (Kpł 4,5); zwierzch-

¹ Por. J. BANAK, *Sakrament kapłaństwa. Wprowadzenie biblijne*, „Materiały Proble-mowe” 9 (1986), s. 18.

² Por. A. TRONINA, *Kapłaństwo Starego i Nowego Testamentu*, w: J. Mazur (red.), *Kapłaństwo w posłudze paulińskiej. Symposium pt. „Kapłaństwo – dar i tajemnica”, które odbyło się 21 listopada 2009 roku na Jasnej Górze z okazji Anni Sacerdotalis ogłoszonego przez Benedykta XVI*, Jasna Góra – Częstochowa 2010, s. 13; H. LEMPA, *Teologia kapłaństwa w Piśmie Świętym. Od kapłaństwa lewickiego do jedyne-go kapłaństwa Jezusa Chrystusa*, w: I. Dec (red.), *Osoba, Kościół, społeczeństwo: księga pamiątkowa ku czci księdza profesora Józefa Majki*, Wrocław 1992, s. 289-303.

³ Termin ten w odniesieniu do chrześcijan jest używany jedynie w 1 Liście św. Piotra (1 P 2,5,9) oraz w Apokalipsie św. Jana (Ap 1,6; 5,10; 20,6). Por. A. KOWALCZYK *Kapłaństwo powszechne i służebne w Nowym Testamencie*, „Znak” 3 (1991), s. 50.

⁴ Por. J. SZLAGA, *Kapłaństwo w Biblii Starego i Nowego Testamentu*, „Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej” 10 (1998), s. 575.

nik domu Bożego (1 Krn 9,10-11); wódz przymierza (Dn 11,22)⁵. Tekst hebrajski nie posiada dla terminu *kapłan* odpowiednika w rodzaju żeńskim ani określenia dla tego terminu właściwego jedynie dla religii objawionej. Jeśli jest mowa w Starym Testamencie o kobietach jako kapłankach, to jedynie w odniesieniu do zabronionego kultu bałwochwalczego, a nie kultu Jahwe. Polskie znaczenie słowa *kapłan* wywodzi się z języka czeskiego, od słowa *kaplan*, które sięga swym znaczeniem średniowiecznego łacińskiego terminu *capellanus*. Słowo *capellanus* wskazywało na duchownego związanego z małym kościołem – kaplicą (*capella*), będącego opiekunem świątyni, współpracownikiem biskupa i posługującym panu feudalnemu i jego ludziom, instytucjonalnie zaś był to prezbiter powołany do sprawowania kultu religijnego, głoszenia wiary oraz stania na straży wiary i moralności⁶.

Początkowo terminy *kapłan* i *lewita* były stosowane zamiennie i oznaczały służbę kultu Jahwe, a ich rozróżnienie pojawia się w Torze Ezechiela (Ez 44,10-13)⁷. Po niewoli narodu wybranego, gdy centralnym miejscem kultu była Jerozolima, nastąpiło wyraźne rozróżnienie między czynnościami właściwymi dla kapłanów i posługami wykonywanymi przez lewitów. Czytamy o tym w Księdze Liczb: „Pan rzekł do Aarona: «Ty i synowie twoi będziecie odpowiadać za winy waszego kapłaństwa. Niech również bracia twoi – pokolenie Lewiego, szczerp twego ojca – przyjdą i przyłączą się do ciebie, a pomagają tobie i synom twoim w służbie przed Namiotem Spotkania. Zatrąszają się o to, co potrzebne jest dla ciebie i dla przybytku. Jednak do sprzętów świętych i do ołtarza nie mogą się zbliżyć; w przeciwnym razie zginą tak oni, jak i wy. Mają być przy tobie i winni się troszczyć o wszystko, co dotyczy Namiotu Spotkania, o całą służbę w przybytku. Ale żaden niepowołany niech się do was nie zbliża. Wy podejmiecie staranie o przybytek i troskę o ołtarz, aby znów nie powstał gniew przeciw Izraelitom. (...) Ty zaś wraz ze swymi synami masz pilnie przestrzegać służby kapłańskiej w tym wszystkim, co dotyczy ołtarza

⁵ Por. R. KRAWCZYK, *Kapłaństwo Nowego Przymierza*, „Studia Elbląskie” 11 (2010), s. 123.

⁶ Por. W. FAC, *Chrystologia kapłaństwa*, „Roczniki Teologii Dogmatycznej” 2 (2010), s. 32.

⁷ Por. J. HOMERSKI, *Kapłaństwo w Starym Testamencie*, „Roczniki Teologiczne” 41 (1994), z. 1, s. 25.

i miejsca za zasłoną. Odbarzyłem was służbą kapłańską, a jeśli się kto niepowołany zbliży – umrze»” (Lb 18,1-7). Od reformy Jozjasza (626-622) pierwszy spośród kapłanów był określany *wielkim Kapłanem*⁸ (2 Krl 23,4) – termin ten stosowany był także po niewoli babilońskiej, choć w ostatnich latach przed niewolą arcykapłan określany był *głównym kapłanem*, a jego zastępcę zaczęto nazywać *drugim kapłanem* (Jr 52,24), po niewoli pojawił się tytuł *kapłan pomazaniec* jako wynik przejęcia przez arcykapłana niektórych z prerogatyw, które miał król w monarchii przed niewolą⁹.

Początki kapłaństwa w Izraelu

Analizując zagadnienie starotestamentalnego kapłaństwa, trudno jest wskazać jednoznacznie jego początki w Izraelu, istnieją bowiem dwie tradycje, z których jedna wskazuje na jego świeckie pochodzenie, druga zaś odnosi je do Boga. Ponieważ religia łączy się zawsze z kultem, potrzebuje z tej racji osoby, która będzie go sprawowała. Mówiąc o kapłanach, którzy podjęli się spełniania funkcji kultycznych o charakterze trwałym i usankcjonowanym, należy zaznaczyć, że kapłaństwo jako wyodrębniona funkcja społeczna, nie było oderwane od rzeczywistości, ale pojawiło się wraz z rozwojem społeczności oraz powstawaniem określonych grup społecznych. Tradycja świecka wywodzi zatem kapłaństwo z religijnych potrzeb ludzi w okresie rozwiniętego życia społecznego, kiedy w epoce patriarchów funkcje kultyczne związane ze składaniem ofiar sprawowali naczelnicy plemienia, w okresie monarchii zwierzchnikiem, a zarazem opiekunem sanktuarium, był król, który z okazji szczególnych uroczystości sprawował czynności ofiarnicze jako przywódca narodu, a nie jako kapłan¹⁰.

⁸ Roland de Vaux zauważa, że tytuł *wielki kapłan* (*hakkohen haggadol*) służący dla określenia przywódcy kapłaństwa nie występuje w epoce przedwygnańczej, a po wygnaniu nie jest używany również zbyt często, stał się czymś zwyczajnym dopiero w ostatnich stuleciach przed Chrystusem. Por. R. DE VAUX, *Instytucje Starego Testamentu*, t. I, Poznań 2004, s. 410.

⁹ Por. J. HOMERSKI, *Kapłaństwo...*, dz. cyt., s. 25-26.

¹⁰ Por. tamże, s. 16-17.

Boskie pochodzenie kapłaństwa w Starym Testamencie ma swe źródło w woli samego Boga i odnosi się w swych początkach do pokolenia Lewiego. Pokolenie to miało szczególnie i bliski charakter relacji z Jahwe. Lewici czuli się bowiem zobowiązani do pielęgnowania i kontynuowania sakralnej tradycji zrzeszonych plemion izraelskich, choć sami nie posiadali ziemi¹¹. Stąd wśród wymienianych stopni kapłańskich w Izraelu jednym z pierwszych są lewici, którzy zostali wyznaczeni do pełnienia służby kapłańskiej przez Mojżesza, a kapłaństwo otrzymali jako nagrodę za walkę z bałwochwalstwem. Służba ta z biegiem czasu oraz w odpowiedzi na pojawiające się potrzeby, ulegała ewolucji. Starotestamentalne teksty biblijne nie omawiają ani teoretycznego, ani praktycznego przygotowania do kapłaństwa. Taki stan rzeczy zapewne wynika z faktu starożytnego zwyczaju dziedziczenia funkcji publicznych, stanowisk i zawodów przez synów od ojców. Kandydat na kapłana uczył się więc od ojca sprawowania funkcji kapłańskich – wprowadzenie w kapłaństwo dokonywało się poprzez wykonanie czynności kapłańskiej, polegającej na wykonaniu gestu kołysania żertwą ofiarną i złożeniu jej na ołtarzu całopalenia, przez co stawał się on rzeczywistym sługą ołtarza – nie było bowiem wówczas takiego rytu religijnego, który nadawałby kandydatowi charyzmat i kapłańskie uprawnienia¹².

Pokolenie Lewiego składało się z dużej liczby członków, dlatego tylko niektórzy lewici byli przeznaczeni do pełnienia funkcji kapłańskich oraz służby w Namiocie Spotkania, Arce Przymierza czy ostatecznie w świątyni jerozolimskiej. Analizując historię kapłaństwa Starego Testamentu, zauważa się, że w okresie przedkrólewskim, a więc po zdobyciu Kanaanu wraz ze stabilizacją lokalną, zaczęły powstawać centra kultyczne takie, jak w Dan czy Szilo, w których składano już ofiary oraz pełniono funkcje kapłańskie. Wśród najbardziej znanych starotestamentalnych sanktuariów należy wymienić właśnie sanktuarium w Szilo. Tam właśnie „oddawano pokłon i składano ofiarę Panu Zastępów” (1 Sm 1,3). Relacje dotyczące tego sanktuarium zawierają najstarsze informacje na temat kapłaństwa Izraela z czasów po osiedleniu w Kanaanie. Funkcje kapła-

¹¹ Por. H. LANGKAMMER, *Biblia o kapłaństwie i kapłanach*, Tarnów 2009, s. 14.

¹² Por. J. HOMERSKI, *Kapłaństwo...*, dz. cyt., s. 23-24.

nów w Szilo posiadają naturę bardziej kultuyczną niż polityczną – kapłani żyli z ofiar składanych przez wiernych, dlatego też ich troską było zapewnienie sobie jak najlepszych części tych ofiar bez dbałości o pozycję w społeczeństwie, a także podejmowanie pielgrzymów i udzielanie błogosławieństwa¹³.

Okres królewski przyniósł rozkwit zorganizowanych instytucji kapłańskich – na znaczeniu zyskali kapłani stojący blisko króla, przez co wytworzyła się jakby wyższa klasa kapłanów¹⁴. Czasy królewskie charakteryzowały się dużą liczbą kapłanów rozsianych po kraju, mówiąc jednak o jakimś centralnym miejscu kultuycznym tego okresu, trzeba powiedzieć, że kult Izraela skupia się w tym czasie wokół Jerozolimy. Świątynia jerozolimska pełniła rolę sanktuarium państwa, dlatego też kapłani tegoż sanktuarium byli urzędnikami królewskimi, sam zaś król nie był ani kapłanem w ścisłym znaczeniu, ani głową kapłaństwa, ale był tego kapłaństwa patronem¹⁵. Należy zauważyć, że w Księgach Królów nie ma informacji mówiących o tym, że kapłani składali ofiary, pouczali lud, modlili się, pościli, inicjowali jakieś publiczne nabożeństwa, ponieważ to król udaje się do świątyni i modli się o zbawienie narodu i świętego miasta¹⁶.

Reforma Jozjasza zniosła w 621 roku przed Chrystusem sanktuaria lokalne, utwierdzając tym samym prymat kapłaństwa jerozolimskiego oraz monopol kapłański pokolenia Lewiego¹⁷. Zburzenie w 586 roku przed Chrystusem Jerozolimy oraz świątyni, pokolenie Lewiego, a wraz z nim kapłani opłacili krwią licznych ofiar, niedobitki natomiast wprowadzono do niewoli babilońskiej¹⁸. Równocześnie ze świątynią upadła monarchia, dzięki czemu kapłani uwolnieni spod wpływów władzy politycznej sprawowali większą władzę nad ludem, przez co stali się przy-

¹³ Por. T. BRZEGOWY, *Pozarytualne funkcje kapłaństwa w starożytnym Izraelu*, w: J. Szczurek (red.), *Kapłaństwo służebne w życiu i nauczaniu Jana Pawła II. Sympozjum naukowe z okazji 50-lecia święceń kapłańskich Jana Pawła II*, Kraków 1997, s. 126.

¹⁴ Por. H. LANGKAMMER, *Biblia...*, dz. cyt., s. 15.

¹⁵ Por. R. DE VAUX, *Instytucje...*, dz. cyt., s. 391-392.

¹⁶ Por. T. BRZEGOWY, *Pozarytualne...*, dz. cyt., s. 128.

¹⁷ Por. X. LEON-DUFOUR (red.), *Słownik teologii biblijnej*, Poznań 1994, s. 363.

¹⁸ Por. J. HOMERSKI, *Kapłaństwo...*, dz. cyt., s. 21.

wódcami religijnymi narodu¹⁹. Na mocy dekretu Cyrusa z 538 roku przed Chrystusem do kraju powróciły jedynie cztery rody kapłańskie i niewielka liczba lewitów, niestety na temat kapłanów pełniących służbę w Jerozolimie z okresu po niewoli babilońskiej nie ma zbyt wiele informacji. Wiadomo, że Cyrus pozwolił Żydom wrócić do Jerozolimy i tam odbudować świątynię ich Boga na koszt skarbu królewskiego oraz nakazał zwrócić im złote i srebrne naczynia, które Nabuchodonozor zabrał jako łup²⁰. Poszczególne księgi Pisma Świętego wspominają jedynie i wymieniają: arcykapłana Jozuego (Za 3,1-9), kapłana Ezdrasza (Ezd 7,6-10), arcykapłana Eliasziba (Ne 13,4-28), arcykapłana Szymona (Syr 50,1-21) czy arcykapłana Oniasza III (2 Mch 3,1-3). Wiadomo także, że niewola babilońska wpłynęła na nowy układ stanu kapłańskiego, dokonując jego podziału. W konsekwencji mówi się o podziale na *kapłanów* i *lewitów*. Sama zaś gmina jerozolimska stała się zgromadzeniem kultycznym, gdzie w odbudowanej przez Zorobabela świątyni sprawowano regularną liturgię, której zwieńczeniem były ofiary, a Tora i jej wykładnia zajmowały równorzędne miejsce – tu należy upatrywać początków instytucji *uczonych w Prawie*²¹, którzy w krótkim czasie objęli hegemonię w życiu religijnym i politycznym Judejczyków²².

Warto zaznaczyć, że w okresie przed niewolą babilońską nie spotyka się nigdzie w Izraelu śladów namaszczenia arcykapłana. Po niewoli natomiast arcykapłan wprowadzany jest w pełnienie zwierzchniej wła-

¹⁹ Fakt ten przyczynił się do tego, że nauczanie Tory, które było podstawowym wymiarem aktywności kapłańskiej, nie było już podstawowym zadaniem kapłanów, lecz składanie ofiar i troska, by świątynia z dnia na dzień stawała się coraz bardziej potężnym i prężnym ośrodkiem religijnym Izraela. Taki stan rzeczy sprawił, że czytanie, studiowanie i nauczanie Tory przeszło w tym okresie na pisarzy. Podobnie za czasów Jezusa kapłani zajęci byli jedynie administracją świątyni i organizacją kultu, a piastowaną niegdyś rolę nauczycieli Prawa i tradycji ojców spełniali pisarze i faryzeusze – gorliwi wyznawcy judaizmu wywodzący się ze środowisk świeckich. Por. D. DZIADOSZ, *Kapłaństwo przestrzeni, w której człowiek spotyka Boga*, „Roczniki Teologiczne” 52 (2005), z. 1, s. 159.

²⁰ Por. R. DE VAUX, *Instytucje...*, dz. cyt., s. 339.

²¹ Do zadań *uczonych w Prawie* należało pełnienie służby świątyni przez tygodnie w ciągu roku. Poza tym rozstrzygali oni kwestie związane z prawem i czystością kultu, a także czytali i wykładali Prawo w synagogach oraz kształtowali nabożeństwa.

²² Por. H. LANGKAMMER, *Biblia...*, dz. cyt., s. 15.

dzy religijnej i politycznej w zastępstwie króla przez specjalną inwestyturę – namaszczenie²³. Symbolizowało ono nowy sposób życia oraz wybranie, przyjęcie nowych zadań i oddanie się Bogu na wyłączną służbę.

Pochodzenie kapłanów starotestamentalnych

Kapłani, których Biblia wspomina jako pierwszych, są cudzoziemcami – Melchizedek²⁴ (król i kapłan miasta kananejskiego – Rdz 14,18-20; Ps 110,4), kapłani egipscy, kapłan madianicki – w Izraelu natomiast z racji postrzegania kapłaństwa jako szczególnego rodzaju misji społecznej, mówi się o kapłanach z początkiem historii narodu wybranego, ponieważ funkcję tę można pełnić tylko w odniesieniu do narodu²⁵. Wieczny charakter kapłaństwa przypadł w udziale Aaronowi²⁶ i jego synom, o których czytamy w Księdze Wyjścia: „Przyprowadzisz Aarona i jego synów przed wejście do Namiotu Spotkania i obmyjesz ich wodą. Następn-

²³ Por. S. WYPYCH (red.), *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych*, t. 1: *Pięcioksiąg*, Warszawa 1987, s. 129.

²⁴ Opisując postać Melchizedeka, R. Krawczyk podkreśla, że pełnił on funkcję kapłańską z woli Boga, a nie na zasadzie dziedziczności godności kapłańskiej. Ponadto podobieństwo Melchizedeka do Chrystusa wynika z faktu skupienia przez niego w jednej osobie godności kapłana i króla. Melchizedek był kapłanem Boga Najwyższego, choć w jego ustach termin „Bóg Najwyższy” nie musi być utożsamiany z Bogiem jedynym, ponieważ zapewne chodziło w tym przypadku o jakieś bóstwo, zajmujące w ówczesnym panteonie miejsce najwyższe. Pojęcie to zastosowane przez Melchizedeka było jednak bliskie wierze Izraelitów, dla których Bóg Najwyższy był Bogiem jedynym. Ponadto K. Romaniuk zauważa, że ofiara (składała się na nią woda i wino), którą Melchizedek złożył Abrahamowi, zyskując sobie za to jego błogosławieństwo, sprawiła, iż Melchizedek został uznany za typ Jezusa kapłana, a jego ofiara za zapowiedź ofiary eucharystycznej. Por. R. KRAWCZYK, *Kapłaństwo...*, dz. cyt., s. 125-127; K. ROMANIUK, *Sakramentologia biblijna*, Warszawa 1994, s. 118.

²⁵ Por. J. SZLAGA, *Kapłaństwo...*, dz. cyt., s. 573-574.

²⁶ Zwięzłą charakterystykę Aarona przedstawia H. Langkammer, który pisze, że Lb 12,11-13 przedstawia go jako pośrednika, Wj 32,1-3 jako kapłana, a Wj 1,7.8-10 jako bliskiego Mojżeszowi, który wspiera go przy błogosławieństwie. Aaron uchodzi za pierwszego kapłana (Wj 28,29. 39; Kpł 8-10), a przekonanie, że z niego wywodzi się ród kapłański, nazywany „synami Aarona” lub „domem Aarona”, wyrażają np. Ps 11,10.12; 118,3 (por. Łk 1,5; Hbr 7,11-19). Por. H. LANGKAMMER, *Biblia...*, dz. cyt., s. 14.

nie ubierzesz Aarona w święte szaty i namaścisz go, i poświęcisz go, aby Mi służył jako kapłan. Każesz także przybliżyć się jego synom i ubierzesz ich w szaty. Potem namaścisz ich, jak namaściłeś ich ojca, aby Mi służyli jako kapłani. Przez to zaś namaszczenie przetrwa kapłaństwo w ich pokoleniach na wieki” (Wj 40,12-15).

Sanktuarium miejscem kapłańskiej służby

Początki kapłaństwa w Izraelu, jak już wspomniano wyżej, są spowite tajemnicą, a Mojżesz nie był w sensie ścisłym kapłanem²⁷, choć za czasów jego działalności istniała pewna grupa kapłanów opiekująca się sanktuarium i składająca ofiary²⁸. Funkcje kapłańskie były u początków rozwoju społecznego podejmowane najpierw przez ojca patriarchalnej rodziny, później przez króla reprezentującego naród wobec bóstwa, a ostatecznie przez wyodrębnione kasty kapłańskie. Rozwój kapłaństwa Starego Testamentu nie pozbawił go jednak pewnych stałych cech, do których należy zaliczyć posługę obrzędu i słowa. Posługa obrzędu jako bardziej rozbudowana obejmowała następujące czynności kapłana pełniącego funkcję ofiarnika: pośredniczenie w składaniu ofiar krwawych, pokarmowych i kadzielnynych, błogosławieństwo ludu Bożego (Lb 6,22-27), opiekę nad sanktuarium (strzeżenie i przewodniczenie liturgii, dbanie o porządek w świątyni oraz jej zamykanie i otwieranie), oczyszczanie wiernych od zmyły legalnej (kapłan składał ofiarę, poprzez którą dokonywało się oczyszczenie człowieka nieczystego), przeprowadzenie sądu Bożego (Lb 5,11-31)²⁹. Kapłan, najkrócej mówiąc, jest człowiekiem należącym do sanktuarium, którego głównym zadaniem jest składanie ofiar, ponieważ

²⁷ Kazimierz Romaniuk zwraca uwagę na fakt, iż Mojżesz jest klasycznym pośrednikiem – pośredniczył w przekazywaniu prawa całemu ludowi, składał w imieniu ludu ofiarę przymierza na Synaju, poświęcił namiot przymierza i święte naczynia, złożył pierwsze ofiary całopalenia, a także ustanowił urzędowym kapłanem Aarona i zarządził, by tylko jego potomkowie z pokolenia Lewiego mogli sprawować ten urząd w przyszłości (Kpł 8; Wj 32,25-29). Por. K. ROMANIUK, *Sakramentologia...*, dz. cyt., s. 117.

²⁸ Por. S. WYPYCH (red.), *Wprowadzenie...*, dz. cyt., s. 127.

²⁹ Por. T. JELONEK, *Biblijna teologia kapłaństwa*, Kraków 2006, s. 120-123.

pełni funkcję pośrednika: składa ofiary wiernych, a wiernym przekazuje błogosławieństwo Boże³⁰. Kapłan jest zatem pośrednikiem w dwojakim znaczeniu: *odgórnym*, gdy przekazuje ludziom wolę i błogosławieństwo Boże; *oddolnym*, gdy składa ofiary i dziękczynienie Bogu w imieniu ludzi³¹. Posługa słowa natomiast odnosiła się do przekazywania wiernym podczas świątecznych liturgii opowiadań pobudzających wiarę, interpretowania przez kapłanów Prawa i tradycji oraz uczestniczenia przez nich w wyroczni Jahwe. Funkcja ta w kapłańskiej posłudze jest mniej rozbudowana od posługi obrzędu, ponieważ do posługi słowa przede wszystkim byli ustanowieni prorocy, a nie kapłani. Związek starotestamentalnego kapłaństwa z posługą słowa nie był tak ścisły jak w Nowym Testamencie, kapłani bowiem koncentrowali się na składaniu ofiar, a posługa słowa w ich działalności występowała okazjonalnie³². Należy zauważyć, że mimo modyfikacji obowiązków i zadań funkcji kapłańskich w ciągu wieków, naczelną i podstawową była idea kapłana jako osoby przeznaczonej do służby Bogu w świątyni³³.

Kapłani starotestamentalni a *sacrum*

Posługa kapłana była związana ze sferą *sacrum*³⁴, dlatego jego sposób postępowania i życia rodzinnego musiał odpowiadać szczegółowym wymaganiom (Kpł 21; Kpł 10,9-10; Ez 44,15-31; Wj 28,40-43; Wj 30,17-21)³⁵. Obowiązki starotestamentalnego kapłana były zróżnicowane: począwszy od wygłaszania wyroczni w sprawach społecznych i religijnych przy użyciu

³⁰ Por. X. LEON-DUFOUR (red.), *Słownik...*, dz. cyt., s. 364.

³¹ Por. K. ROMANIUK, *Sakramentologia...*, dz. cyt., s. 116.

³² Por. T. DĄBEK, *Związek kapłaństwa z posługą Słowa*, w: J. Szczurek (red.), *Kapłaństwo służebne w życiu i nauczaniu Jana Pawła II...*, dz. cyt., s. 141-142.

³³ Por. B. METZGER, M. COOGAN (red.), *Słownik wiedzy biblijnej*, Warszawa 1996, s. 292.

³⁴ Dostęp do sfery *sacrum* jako osoby oddzielone, wybrane i ofiarowane w swej posłudze dla Boga mieli kapłani, lewici, prorocy i nazirejczycy (*nazir* – oddzielony, wybrany, poświęcony). O instytucji nazireatu mówi więcej Lb 6,1-8. Por. T. JELONEK, *Biblijne pojęcie sacrum*, Kraków 2008, s. 124.

³⁵ Por. TENŻE, *Biblijna...*, dz. cyt., s. 66-67.

przedmiotów zwanych *tummim* i *urim*³⁶, wskazywanie taktyki wojennej, którą należało zastosować, przez nauczanie, prorokowanie po kult ofiarny. Należy podkreślić, że kapłan pełnił funkcję pośrednika między Bogiem a ludem, sprawując święte obrzędy i stając niejako pośrodku dużej rodziny, przemawiał w jej imieniu i do niej w imieniu Boga³⁷. Obowiązkiem kapłanów było także przestrzeganie czystości kultycznej, dlatego musieli oni zwracać szczególną uwagę na to, z czego korzystali, aby nie ulec zanieczyszczeniu oraz przestrzegać rygorystycznych przepisów odnośnie do ich małżeństwa, zdrowia, a także wyglądu fizycznego. Ponadto do kapłańskich obowiązków należało błogosławieństwo ludu udzielane w imieniu Jahwe oraz obowiązek strzeżenia sanktuarium, ponieważ tylko kapłanom przysługiwało prawo wchodzenia do miejsca świętego, arcykapłani zaś mogli wstępować do miejsca najświętszego. Kapłani jako ludzie sanktuarium organizowali kult, byli ministrami i stróżami miejsca świętego, dlatego istniała ścisła zależność: nie było kapłanów bez sanktuarium i nie było miejsca świętego bez tych, którzy sprawowali nad nim zleconą pieczę³⁸.

Sens kapłańskich ofiar

Starotestamentalny kapłan składał Bogu liczne ofiary. Celem tych ofiar było uświęcenie codzienności. Jednocześnie stanowiły one dar składany Bogu w celu uznania zależności człowieka od Niego, podtrzymania

³⁶ *Słownik wiedzy biblijnej* zauważa, że we wczesnych tekstach nie mówi się o kapłanie jako osobie zajmującej się składaniem ofiar, lecz jako tym, który nosi efod wyroczni (1 Sm 22,18), zawierający *urim* i *tummim*, używane celem otrzymania znaku myśli czy woli Bożej, który był odpowiedzią na pytanie, z jakim zwracano się do Boga. *Urim* i *tummim* należy tłumaczyć jako *światło* i *doskonałość*. Były to dwie kosteczki lub laseczki, z których jedna oznaczała odpowiedź pozytywną, druga negatywną – rzucone przez arcykapłana dawały odpowiedź – ta, która spadła pierwsza, była odpowiedzią na pytanie. Funkcja kapłana przekazującego wyrocznię Boga skończyła się z chwilą przejścia jej przez proroków, co miało miejsce w czasach Dawida. Por. B. METZGER, M. COOGAN (red.), *Słownik...*, dz. cyt., s. 293; T. JELONEK, *Biblijna...*, dz. cyt., s. 125; R. DE VAUX, *Instytucje...*, dz. cyt., s. 365-369.

³⁷ Por. J. SZLAGA, *Kapłaństwo...*, dz. cyt., s. 577.

³⁸ Por. S. WYPYCH (red.), *Wprowadzenie...*, dz. cyt., s. 127.

z Nim wspólnoty, a także wyrażenia Mu wdzięczności czy przebłagania za grzechy popełnione przez lud. Ofiary składane Bogu miały podkreślać Jego świętość, osaczenie człowieka przez grzech oraz wielką potrzebę oczyszczenia³⁹. Spełniały one także rolę wychowawczą, ponieważ przypominały ludziom o ich obowiązkach, a zarazem uczyły właściwego odniesienia do Boga. Ofiary odnosiły się do wszystkich przejawów życia, dlatego dzielono je na: całopalne, wspólnoty (biesiadne), zgody (zaspokojne), wspólnoty (zjednoczenia), bezkrwawe pokarmowe, przebłagalne⁴⁰. Należy zaznaczyć, że choć Izraelici asymilowali pewne formy ofiarnicze z kultu krajów ościennych, poddając ich ideę oczyszczeniu, nie praktykowali składania ofiar z ludzi. Celem składanych ofiar było uświęcenie oraz konsekracja jednostki, rodziny, narodu i całej ludzkości⁴¹. Kapłan był *slugą ołtarza*, dlatego też do zakresu jego obowiązków nie należało zabijanie żertwy ofiarnej. Charakteryzując najkrócej posługę kapłana Starego Testamentu w zakresie kultycznym, należy powiedzieć, że kapłanom przypadały w udziale wszystkie czynności wymagające kontaktu z ołtarzem i darami uznanymi za święte (Kpł 1-7; Kpł 16; 17)⁴².

Kapłan Starego Testamentu a idea świętości

Rozważając zagadnienie kapłaństwa w Starym Testamencie, należy zauważyć, że idea świętości leży u jego początku – kapłan ma sobą reprezentować pośród ludu obecność Boga, który jest święty, a zarazem przyjmować na siebie ideę zadośćuczynienia, ekspiacji za grzechy ludu budzące gniew Boga⁴³. Wskazanie zwarte w *Kodeksie świętości* (Kpł 17-26) mówi: „Bądźcie świętymi, bo Ja jestem święty, Pan, Bóg wasz” (Kpł 19,2). Kapłani, jak czytamy dalej w *Księdze Kapłańskiej*, „będą święci dla swoje-

³⁹ Por. T. JELONEK, *Biblijna...*, dz. cyt., s. 131.

⁴⁰ Por. B. POŁOK, *Wprowadzenie do ksiąg Starego Testamentu*, Opole 1999, s. 70; T. BRZEGOWY, *Pięcioksiąg Mojżesza. Wprowadzenie i egzegeza Księgi Rodzaju 1-11*, Tarnów 2002, s. 199-202.

⁴¹ Por. T. JELONEK, *Biblijna...*, dz. cyt., s. 133.

⁴² Por. B. METZGER, M. COOGAN (red.), *Słownik...*, dz. cyt., s. 294.

⁴³ Por. J. SZLAGA, *Kapłaństwo...*, dz. cyt., s. 579.

go Boga, nie będą bezcześcić imienia Bożego, bo oni składają Panu ofiary spalane, pokarm swojego Boga, a więc będą świętością” (Kpł 21,6), arcykapłan natomiast „nie będzie wychodził z przybytku świętego, nie będzie bezcześcił świętego przybytku swego Boga, bo ma na sobie poświęcenie olejem namaszczenia swego Boga” (Kpł 21,12). Świętość oznacza naturę i istotę Boga, dlatego obowiązkiem człowieka Jemu służącego jest dążenie do osobistej świętości, poprzez wyrzeczenie się niektórych kontaktów i odłączenie od tego, co niegodne. Wszystko po to, aby dobrze wypełnić otrzymane powołanie. Od starotestamentalnych kapłanów, którzy mieli bardzo bliski kontakt z Bogiem, wymagano więc szczególnej świętości życia, którą pojmowano raczej jako odcięcie od praktyk pogańskich, niż jako wysokie standardy moralne⁴⁴. Ponieważ wypełnienie tego warunku byłoby niemożliwe przez cały naród, dlatego Bóg przeznaczył jedynie pokolenie Lewiego, które poświęcając się służbie liturgicznej, było najbliższe Niemu.

Nauczycielska misja starotestamentalnych kapłanów

Kapłani Starego Testamentu pełnili obok funkcji kultycznej także funkcję nauczycieli, szczególnie rozwiniętą w okresie niewoli. Poznanie i umiłowanie Boga było świętą powinnością każdego kapłana, a to z kolei miało zaowocować w ich kapłańskim życiu jako nauczanie innych. „Niech nakazów twych uczą Jakuba, a Prawa Twego – Izraela, przed Tobą pałą kadzidło, a na Twoim ołtarzu – ofiarę doskonałą” (Pwt 33,10). W Księdze Malachiasza czytamy ponadto: „Wargi kapłana bowiem powinny strzec wiedzy, a wtedy pouczenia będą szukali u niego, bo jest on wysłannikiem Pana Zastępów” (Ml 2,7). Ignorancja tego zadania przez kapłanów budziła gniew proroków, dlatego Ozeasz napomina: „Przeciw Tobie, kapłanie, skargę wnoszę. Słabniesz za dnia, z tobą słabnie nocą również prorok (...) Naród mój ginie z powodu braku nauki; ponieważ i ty odrzuciłeś wiedzę, Ja cię odrzucę od mego kapłaństwa. O prawie Boga twego zapo-

⁴⁴ Por. A. TRONINA, *Podręczny Komentarz Biblijny. Księga Kapłańska*, Tarnów 2009, s. 255.

mniałeś. (...) Los kapłana będzie taki jak i los narodu. Ukarzę go za złe postępowanie, odpłacę za jego uczynek” (Oz 4,4-9). Prorok Ezechiel dopowie: „Kapłani jej [Jerozolimy] przekraczają moje prawo – beczeszczą moje świętości. Nie rozróżniają pomiędzy tym, co święte, i tym, co nie-święte, nie rozsądzą pomiędzy tym, co czyste, a tym, co nieczyste, a na szabaty zamknęli oczy, tak że wśród nich doznają zniewagi” (Ez 22,26). W tej prorockiej krytyce kapłanów objawił się zdrowy ruch odnowy życia religijnego całego Izraela, ponieważ kapłan miał służyć ludowi Bożemu, przybliżając mu Boga przez składane ofiary i nauczanie⁴⁵.

Ewolucja autorytetu kapłana

Analizując historię kapłaństwa Starego Testamentu, należy zauważyć ewolucję autorytetu kapłana, który staje się dla ludu punktem odniesienia nie tylko w kwestiach religijnych, ale także cywilnych. Ponadto historia starotestamentalnego kapłaństwa pokazuje dążenie do ustabilizowania się jego form prawnych i strukturalnych, mających zagwarantować dziedziczenie kapłaństwa oraz właściwy zarząd zlecony arcykapłanom odpowiedzialnym za to, co odnosiło się do służby Bożej⁴⁶. Z racji odpowiedzialności arcykapłana przed Bogiem tak za Prawo, jak i za świątynię, uważano go w naturalny sposób za przywódcę narodu wybranego. Historia tegoż narodu łączy się zatem w nierozzerwalny sposób z historią kapłaństwa. Starotestamentalny kapłan jako mąż należący do Domu Boga miał prawo zbliżyć się do Najwyższego, zasięgał rady Boga, przekazywał Jego postanowienia oraz składał Panu ofiary⁴⁷. Kapłan był głosem Jahwe, a jednocześnie strażnikiem przymierza zawartego między Bogiem i narodem wybranym⁴⁸.

⁴⁵ Por. H. LANGKAMMER, *Biblia...*, dz. cyt., s. 30.

⁴⁶ Por. J. SZLAGA, *Kapłaństwo...*, dz. cyt., s. 575.

⁴⁷ Por. A. ŚWIDERKÓWNA, *Na wzór Melchizedeka*, „Pastores” 1 (1998), s. 57.

⁴⁸ Por. R. KRAWCZYK, *Kapłaństwo...*, dz. cyt., s. 123.

Błędy starotestamentalnych kapłanów

Karty Starego Testamentu poza opisami funkcji kapłańskich zawierają również informacje mówiące o tym, że kapłani nie byli zdolni do zrealizowania właściwej im funkcji pośredniczenia. Do błędów popełnianych przez starotestamentalnych kapłanów należy zaliczyć: bezczeszczenie kultu Jahwe przez wprowadzanie zwyczajów kanaańskich do lokalnych sanktuariów Izraela (Oz 4,4-11), synkretyzm pogański w Jerozolimie (Jr 23,11), łamanie Prawa (So 3,4), przeciwstawianie się prorokom (Am 7,10-17), szukanie własnych korzyści (1 Sm 2,12-17) oraz brak gorliwości w służbie Pańskiej (Ml 2,1-9)⁴⁹. Prorocy ubolewają: „Wszystkich ogarnęła żądza zysku: od proroka do kapłana – wszyscy popełniają oszustwa” (Jr 6,13), „książęta jego sądzą za podarunki, za zysk rozstrzygają jego kapłani, prorocy jego wieszczą za pieniądze, powołują się jednak na Pana” (Mi 3,11), „kapłani zbezczeszcili świętość – pogwałcili Prawo” (So 3,4), „do was, kapłani, odnosi się następujące polecenie (...) macie oddawać cześć memu imieniu (...) wy zaś zbroczyliście z drogi, wielu pozbawiliście nauki, zerwaliście przymierze Lewiego” (Ml 2,1-8). List do Hebrajczyków, powołując się na prawo, scharakteryzuje starotestamentalnych arcykapłanów w następujący sposób: „ludzie obciążeni słabością” (Hbr 7,28), którzy zobowiązani są do „składania codziennej ofiary najpierw za swoje grzechy, a potem za grzechy ludu” (Hbr 7,27). Mimo jednak słabości starotestamentalnych kapłanów oczekiwano na zrealizowanie idei kapłana, który będąc idealnym, zespoli wszystko w swojej osobie. Można jednak z całą stanowczością stwierdzić, że pomimo zdarzających się nadużyć kapłaństwo Starego Testamentu spełniało swoją historyczno-religijną rolę, podtrzymując z pokolenia na pokolenie życie duchowe w narodzie⁵⁰. Pojęcia kapłaństwa w Starym Testamencie nie można ograniczać tylko do grupy lewitów (w sposób szczególnie przypadła im w udziale stała i pogłębiająca się specjalizacja posługi kapłańskiej), ponieważ wybranie nadaje całemu ludowi Izraela oblicze kapłańskie. Izrael, będąc ludem pośredniczącym, a także kapłańskim, przekazuje jako

⁴⁹ Por. X. LEON-DUFOUR (red.), *Słownik...*, dz. cyt., s. 366.

⁵⁰ Por. J. BANAK, *Sakrament...*, dz. cyt., s. 18.

pośrednik zbawienie narodom, przez co każdy przedstawiciel narodu lub stojący na jego czele był w jakimś stopniu kapłanem wyjaśniającym niektóre funkcje⁵¹.

Wymagania psychofizyczne wobec kapłanów

Stary Testament, mówiąc o kapłanach, nakłada na nich obowiązek zdrowia zarówno fizycznego, jak i psychicznego. Kapłan przeznaczony do posługi winien być w pełni sprawny, dlatego Księga Kapłańska wymienia ułomności dyskwalifikujące ze służby kapłańskiej. Czytamy w niej: „Mówił Pan do Mojżesza: «Tak mów do Aarona: Ktokolwiek z potomków twoich według ich przyszłych pokoleń będzie miał jakąś skazę, nie będzie mógł się zbliżyć, aby ofiarować pokarm swego Boga. Żaden człowiek, który ma skazę, nie może się zbliżyć – ani niewidomy, ani chrymy, ani mający zniekształconą twarz, ani kaleka, ani ten, który ma złamaną nogę albo rękę, ani garbaty, ani niedorozwinięty, ani ten, kto ma bielmo na oku, ani chory na świerzb, ani okryty liszajami, ani ten, kto ma zgniecione jądra»” (Kpł 21,16-20). Kalectwo kapłana sprawującego funkcje sakralne prowadziło do zbeczeszczenia świętości Boga⁵².

Wśród starotestamentalnych zakazów odnoszących się do kapłanów Księga Kapłańska wspomina również: „Nie wezmą za żonę nierządnicę lub kobiety pohańbionej. Nie wezmą kobiety wypędzonej przez męża, bo kapłan jest poświęcony Bogu” (Kpł 21,7). Arcykapłanom w odniesieniu do małżonki stawia się natomiast następujące wymagania: „Za żonę weźmie tylko dziewicę. Nie weźmie za żonę ani wdowy, ani rozwiedzionej, ani pohańbionej, ani nierządnicę: żadnej z takich nie weźmie, ale weźmie dziewicę spośród swych krewnych. Nie zbecześci potomstwa między krewnymi” (Kpł 21,13-15). Zakazy te znajdowały uzasadnienie w trosce o prawne pochodzenie dziedziców kapłańskiej godności oraz ze względu na postrzeganie wdów w Izraelu jako odrzuconych przez Boga w trosce o czystość linii arcykapłańskiej⁵³.

⁵¹ Por. A. SICARI, *Kapłaństwo Chrystusa*, „Kolekcja Communio” 3 (1988), s. 16-17.

⁵² Por. T. JELONEK, *Biblijne...*, dz. cyt., s. 25.

⁵³ Por. A. TRONINA, *Podręczny...*, dz. cyt., s. 258.

Inny zakaz, o którym mówi Księga Kapłańska, dotyczy niemożności kontaktowania się przez kapłanów z ciałem zmarłego. Izraelici wiązali bowiem śmierć, będącą konsekwencją grzechu, z nieczystością o charakterze rytualnym (Lb 19,11-22), dlatego kult zmarłych nie miał w religii jahwistycznej miejsca, pogrzeb zaś należał do sfery życia świeckiego i nie wymagał w związku z tym udziału kapłana⁵⁴.

Istota kapłaństwa starotestamentalnego

Podsumowując rozważania na temat kapłaństwa Starego Testamentu, należy podkreślić, że starotestamentalna koncepcja kapłaństwa poza jego formą instytucjonalną zawiera w sobie także ideę kapłaństwa powszechnego całego Izraela, który z racji wybraństwa stanowił społeczność kapłańską, czego potwierdzeniem są słowa Księgi Wyjścia (Wj 19,5-6) oraz wypowiedź św. Piotra o powszechnym kapłaństwie ludu Bożego (1 P 2,9-10)⁵⁵. Kapłaństwo było jedynie funkcją, a nie charyzmatem, którym została obdarowana wybrana jednostka. Już sama przynależność do rodu Lewiego, powołanego przez Boga oraz brak jakichkolwiek dysfunkcji natury zarówno fizycznej, jak i psychicznej, wystarczyły do pełnienia funkcji kapłańskiej pośród ludu. Kapłaństwo pozostało mimo to do końca wierne swemu powołaniu. Należy zauważyć, że w starożytnym Izraelu nie było święceń kapłańskich, a kapłani wstępowali na urząd bez jakiegokolwiek religijnego rytu, który udzielałby im łaski i specjalnej władzy, sakralizowali się jednak przez samo pełnienie funkcji kapłańskich⁵⁶. Celem starotestamentalnych kapłanów było bowiem sprawowanie liturgii, nauczanie i redagowanie ksiąg świętych. W ten sposób kapłani podtrzymywali w Izraelu żywą tradycję Mojżesza i proroków oraz zapewniali z pokolenia na pokolenie życie religijne ludu Bożego⁵⁷. Zaprzestanie przez kapłanów przekazywania wyroczni Boga ukierunkowało i skoncentrowało ich wokół funkcji ofiarniczych. Zadaniem kapłanów

⁵⁴ Por. tamże, s. 254.

⁵⁵ Por. R. KRAWCZYK, *Kapłaństwo...*, dz. cyt., s. 125.

⁵⁶ Por. R. DE VAUX, *Instytucje...*, dz. cyt., s. 363.

⁵⁷ Por. X. LEON-DUFOUR (red.), *Słownik...*, dz. cyt., s. 365.

było wówczas strzeżenie świętego ognia na ołtarzu całopalenia, uzupełnianie oliwy w świeczniku w miejscu świętym oraz układanie i spożywanie w nim chlebów pokładnych, gra na trąbach świętych oraz administracja i nadzór nad świątynią⁵⁸. Arcykapłani od czasów Heroda byli mianowani i odwoływani przez władzę polityczną, dlatego przez przekupstwo stracili swój autorytet religijny, świątynia legła w gruzach, zaprzestano składać ofiary, co w konsekwencji doprowadziło do upadku kapłaństwa Starego Testamentu⁵⁹.

Kapłaństwo Starego Testamentu było instytucją z polecenia Bożego i miało charakter pośredniczący, służący idei zbawienia, dlatego kiedy kapłan udzielał wyroczni, przekazywał ludziom odpowiedź daną od Boga; kiedy wypowiadał jakąś instrukcję albo wyjaśniał Prawo czy Torę⁶⁰, to przekazywał i interpretował naukę pochodzącą od Boga; kiedy zanosił na ołtarz krew i mięso ofiarne albo spalał na ołtarzu kadzidło, wówczas przedstawiał Bogu modlitwy i sprawy wiernych – w ten sposób pozostawał zawsze pośrednikiem, ponieważ reprezentował Boga wobec ludzi i ludzi wobec Boga⁶¹. Istotą zatem kapłana Starego Testamentu było stanie między Bogiem i ludem. Czynił to zawsze po to, aby zadośćuczynić za grzechy popełnione przez lud i osłonić go przed gniewem Bożym, a także dla zachowania czy w razie konieczności przywracania świętości ludu Bożego⁶². Kapłani w starożytnym Izraelu pełnili rolę zwierzchni-

⁵⁸ Por. J. HOMERSKI, *Kapłaństwo...*, dz. cyt., s. 28.

⁵⁹ Por. T. JELONEK, *Biblijna...*, dz. cyt., s. 151.

⁶⁰ Tora, jak pisze D. Dziadosz, była dla Izraelitów zespołem norm i zaleceń porządkujących każdą dziedzinę życia, ponieważ geneza narodu oraz los pobożnego Izraelity były ściśle związane z religią. Tora była także dokumentacją i zapisem przeszłości Izraela – zawierała ona świadectwa bezpośrednich interwencji zbawczych Boga w dzieje Izraelitów. Izrael ponadto w myśl Tory wszystko zawdzięczał Bogu, dlatego podstawowym jego obowiązkiem była pamięć o wielkich cudach Jahwe i przekazanie jej z ojca na syna. Zadanie to w sposób szczególny stało się udziałem kapłanów, aby naród po wszystkie czasy nie zapomniał o swojej historii i więzach łączących go z Jahwe. Kapłani przypominali te prawdy ludowi podczas religijnych obchodów świąt przypadających w ciągu roku, dlatego można powiedzieć, że Tora i kapłani stali się żywą pamięcią Izraela, do której wracano z nadzieją w najtrudniejszych momentach dziejowych, oczekując z ufnością i wiarą na kolejny dowód miłości Jahwe do swojego ludu. Por. D. DZIADOSZ, *Kapłaństwo...*, dz. cyt., s. 158-159.

⁶¹ Por. R. DE VAUX, *Instytucje...*, dz. cyt., s. 372.

⁶² Por. T. BRZEGOWY, *Pięcioksiąg...*, dz. cyt., s. 193.

ków duchowych, dlatego ich zadaniem było pouczanie ludu odnośnie do przestrzegania przykazań, modlitwa wstawiennicza oraz sprawowanie kultu ofiarniczego, dla którego byli ustanowieni.

Podsumowanie

Starotestamentalne kapłaństwo przestało istnieć z powodu braku kapłanów, co miało miejsce w 70 roku po Chrystusie. Wówczas zburzono świątynię i zaniechano kultu ofiarniczego. Świątynia jerozolimska była jedynym miejscem, gdzie kult ofiarniczy mógł być legalnie spełniany, dlatego po jej zburzeniu judaizm nie miał już ani ołtarza, ani ofiary⁶³. Starotestamentalni kapłani pojawili się w historii ludu Bożego z woli Jahwe i z Jego woli odeszli, ponieważ postanowił On powoływać nowych kapłanów ze wszystkich narodów, co zapowiedział przez proroka Izajasza (Iz 66,21), a urzeczywistnia przez Wiecznego Arcykapłana Jezusa Chrystusa w nieustannej aktywności Ducha Świętego w Kościele – nowym ludzie Bożym⁶⁴. Należy jednak zauważyć, że instytucja kapłanów starotestamentalnych istniała także w czasach Jezusa, jednakże kandydaci na kapłanów wywodzili się niekoniecznie z potomków Aarona, byli przy tym typowani przez władców politycznych i nie cieszyli się w Nowym Testamencie dobrą reputacją, choć trzeba podkreślić, że „bardzo wielu kapłanów przyjmowało wiarę” (Dz 6,7)⁶⁵.

Wnioskuje się zatem, że choć Bóg wybrał sobie pokolenie Lewiego do sprawowania służby liturgicznej, istniała potrzeba innej ofiary. Czytamy o tym w *Katechizmie Kościoła katolickiego*: „Kapłaństwo, ustanowione w celu głoszenia słowa Bożego i przywracania na nowo jedności z Bogiem przez ofiary i modlitwę, było jednak nieskuteczne, ponieważ nie mogło przynieść zbawienia, potrzebowało nieustannego powtarzania ofiar i nie mogło dokonać ostatecznego uświęcenia. Mogła tego dokonać jedynie ofiara Chrystusa”⁶⁶. Ponadto należy mieć na uwadze fakt,

⁶³ Por. R. DE VAUX, *Instytucje...*, dz. cyt., s. 347.

⁶⁴ Por. J. HOMERSKI, *Kapłaństwo...*, dz. cyt., s. 29.

⁶⁵ Por. K. ROMANIUK, *Sakramentologia...*, dz. cyt., s. 119.

⁶⁶ *Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994 (dalej: KKK), 1540.

że „wszystkie zapowiedzi kapłaństwa w Starym Przymierzu znajdują swoje wypełnienie w Chrystusie Jezusie, «jedynym Pośredniku między Bogiem a ludźmi» (1 Tm 2,5)”⁶⁷. Nie można jednak mówić o kapłaństwie Nowego Testamentu bez odniesienia do omówionego w niniejszym artykule kapłaństwa Starego Testamentu. Mając zatem na uwadze, że Stary Testament jest zapowiedzią Nowego Testamentu, należy na zagadnienie kapłaństwa spojrzeć w perspektywie obu Testamentów.

Bibliografia

- Banak J., *Sakrament kapłaństwa. Wprowadzenie biblijne*, „Materiały Problematyczne” 9 (1986), s. 18-20.
- Brzegowy T., *Pięcioksiąg Mojżesza. Wprowadzenie i egzegeza Księgi Rodzaju 1-11*, Tarnów 2002.
- Brzegowy T., *Pozarytualne funkcje kapłaństwa w starożytnym Izraelu*, w: J. Szczurek (red.), *Kapłaństwo służebne w życiu i nauczaniu Jana Pawła II. Sympozjum naukowe z okazji 50-lecia święceń kapłańskich*, Kraków 1997, s. 125-134.
- Fac W., *Chrystologia kapłaństwa*, „Roczniki Teologii Dogmatycznej” 2 (2010), s. 31-38.
- Dąbek T., *Związek kapłaństwa z posługą Słowa*, w: J. Szczurek (red.), *Kapłaństwo służebne w życiu i nauczaniu Jana Pawła II. Sympozjum naukowe z okazji 50-lecia święceń kapłańskich Jana Pawła II*, Kraków 1997, s. 141-150.
- Dziadosz D., *Kapłaństwo przestrzeni, w której człowiek spotyka Boga*, „Roczniki Teologiczne” 52 (2005), z. 1, s. 151-174.
- Homerski J., *Kapłaństwo w Starym Testamencie*, „Roczniki Teologiczne” 41 (1994), z. 1, s. 15-30.
- Jelonek T., *Biblijna teologia kapłaństwa*, Kraków 2006.
- Jelonek T., *Biblijne pojęcie sacrum*, Kraków 2008.
- Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994.
- Kowalczyk A., *Kapłaństwo powszechne i służebne w Nowym Testamencie*, „Znak” 3 (1991), s. 50-56.

⁶⁷ KKK 1544.

- Krawczyk R., *Kapłaństwo Nowego Przymierza*, „Studia Elbląskie” 11 (2010), s. 123-134.
- Langkammer H., *Biblia o kapłaństwie i kapłanach*, Tarnów 2009.
- Lempa H., *Teologia kapłaństwa w Piśmie Świętym. Od kapłaństwa lewickiego do jedyne go kapłaństwa Jezusa Chrystusa*, w: I. Dec (red.), *Osoba, Kościół, społeczeństwo: księga pamiątkowa ku czci księdza profesora Józefa Majki*, Wrocław 1992, s. 287-305.
- Leon-Dufour X. (red.), *Słownik teologii biblijnej*, Poznań 1994.
- Metzger B., Coogan M. (red.), *Słownik wiedzy biblijnej*, Warszawa 1996.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Poznań 2000.
- Polok B., *Wprowadzenie do ksiąg Starego Testamentu*, Opole 1999.
- Romaniuk K., *Sakramentologia biblijna*, Warszawa 1994.
- Sicari A., *Kapłaństwo Chrystusa*, „Kolekcja Communio” 3 (1988), s. 15-22.
- Szłaga J., *Kapłaństwo w Biblii Starego i Nowego Testamentu*, „Miesięcznik Diecezji Pelplińskiej” 10 (1998), s. 570-577.
- Świderkówna A., *Na wzór Melchizedeka*, „Pastores” 1 (1998), s. 56-64.
- Tronina A., *Kapłaństwo Starego i Nowego Testamentu*, w: J. Mazur (red.), *Kapłaństwo w posłudze paulińskiej. Symposium pt. „Kapłaństwo – dar i tajemnica”, które odbyło się 21 listopada 2009 roku na Jasnej Górze z okazji Anni Sacerdotalis ogłoszonego przez Benedykta XVI*, Jasna Góra – Częstochowa 2010, s. 12-22.
- Tronina A., *Podręczny Komentarz Biblijny. Księga Kapłańska*, Tarnów 2009.
- Vaux R. de, *Instytucje Starego Testamentu*, t. I, Poznań 2004.
- Wypych S. (red.), *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych*, t. 1: *Pięcioksiąg*, Warszawa 1987.

Ks. dr Dawid Galanciak, doktor nauk teologicznych, absolwent Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, kapłan diecezji toruńskiej – wikariusz parafii św. Anny w Lubawie, katecheta w Zespole Szkół im. Władysława Broniewskiego w Lubawie. Dziedziny zainteresowań: katechetyka, metodyka nauczania.